



# YTRINGSFRIHED, TOLERANCE OG SAMTALE

PROFESSIONSESSAY

Camilla Vanslette

3018062

Udført på Kolding Realskole

November-December 2020

## Indhold

Indledning.....	2
Undersøgelsens relevans for folkeskolens formål .....	3
Metodik .....	3
Teori .....	4
Circle of Enquiry .....	4
Flipped Learning .....	4
Tegneserien .....	5
Elevdeltagelse.....	5
Klafkis kategoriale dannelsesbegreb .....	6
De fire hovedforståelser af samfundsfag .....	6
Ytringsfrihed og Tolerance .....	7
Ytringsfrihed.....	7
Tolerance.....	7
Analyse .....	8
Refleksion .....	9
Referencer.....	10
Appendix .....	10
1 .....	10
2 .....	11
3 .....	14

## Indledning

I skoleklasser vil elever have forskellige erfaringer, opfattelser, færdigheder, viden og oplevelser af indholdet i undervisningen (Løw, 2014). Jeg forestiller mig at dette kan skabe udfordringer for den enkelte elevs inklusion og deltagelse, hvis indholdet i undervisningen er kontroversielt og risikerer at inddrage elevens personlige religion eller nære relationer. Ligeledes vil det være svært for den enkelte elev at turde være en 'kontroversiel stemme' i klasselokalet der modsiger klassekammeraterne, en rolle der er afgørende for at kunne opstille en kritisk debat i klasselokalet (Stidsen, 2020). Jeg mener det er vigtigt, at eleverne i skolen lærer at debattere og forholde sig til de kontroversielle emner de også møder i samfundet, i en rammesætning der sikrer at alle stemmer og meninger inkluderes og lyttes til i debatten. Derfor stiller jeg spørgsmålet:

***“Hvordan planlægges, gennemføres, evalueres og udvikles samfundsfagsundervisning om tolerancedilemmaer med fokus på klasseledelse der inkluderer alle eleverne i den samfundsfaglige debat i klasserummet?”***

I undersøgelsen af mit spørgsmål vil eleverne skulle tage stilling til tolerancens og ytringsfrihedens rolle i det åbne samfund (Popper, 2002) ved at behandle et samfundsrelevant spørgsmål om, hvorvidt Muhammedtegningerne bør vises i skolen. Lærerens rolle vil her være at sikre mulighed for deltagelse for den enkelte elev gennem forskellige typer af færdigheder (Hattie, 2013), og samtidigt skabe elevaktiverende undervisning gennem Flipped Learning (Lund, 2015) og Fishers 'Circle of Enquiry' (Fisher, 2012). Det samfundsfaglige mål med undervisningssekvensen er, at eleverne udvikler og evaluerer egne holdninger, samt udforsker og udfordrer andre elevers holdninger til begreberne 'ytringsfrihed og tolerance' (Fisher, 2012). Det pædagogiske mål med undervisningssekvensen er, at eleverne alle inkluderes i en fælles samtale i klassen gennem elevaktiverende undervisning (Lund, 2015) og udvikler deres selvbillede positivt gennem deltagelse i klassens fællesskab (Morin, 2008).

## Undersøgelsens relevans for folkeskolens formål

Undersøgelsen er først og fremmest relevant for Folkeskolens formålsparagraf stk. 3 der lyder:

*“Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolen skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati”* (Folkeskolens Formålsparagraf 2020). Elevernes samfundsdeltagelse søges udviklet gennem deltagelse i klassens fællesskab (Morin, 2008) og arbejdet med hvordan konflikter og forskellige holdninger til medansvar og rettigheder kan udforskes på en måde, der fremmer selvværd og selvtilid for den enkelte elev (Fisher, 2012). Elevernes aktive deltagelse i klassen søges udviklet gennem opstilling af elevaktiverende undervisning (Bloom 2002) og sikring af mulighed for deltagelse på adskillige niveauer, gennem forskellige typer af færdigheder (Hattie, 2012).

Dernæst forholder undersøgelsen sig til formålet for samfundsfag både Stk. 2 og 3, idet eleverne skal kunne *“opnå forudsætninger for udvikling af kritisk tænkning og et værdigrundlag”*, samt *“forholde sig til demokratiske grundværdier og spilleregler”* (emu.dk, 2020). I undervisningssekvensen skal eleverne udvikle deres eget værdigrundlag gennem mødet med filosoferne Popper og Voltaire, introduceres for andres værdigrundlag gennem Oettingen og Hermanns debat om ytringsfrihed, samt udforske hinandens værdier og holdninger på baggrund af Stéphanie Surrugues dækning af emnet *“Tegningerne, der splittede Frankrig”* (DR, 2020). Til sidst skal eleverne evaluere deres eget værdigrundlag gennem skabelsen af en illustreret tegneserie (Christensen 2012). Alle disse elementer skal planlægges på en måde, der sikrer at eleverne opnår en dannelseseoretisk sammenkobling af de fire hovedforståelser af samfundsfaget indenfor emnet (Christensen 2015).

## Metodik

Undervisningssekvensen vil foregå over tre lektioner, tillagt en Flipped Learning forelæsning og hjemmearbejdsopgave på 30 minutter. Eleverne vil derhjemme blive præsenteret for Voltaire og Popper, samt dilemmaet omkring Muhammedtegningerne gennem korte klip fra DR's debatprogram *“Bomben i Turbanen”*. Som en del af forberedelsen skal eleverne vurdere deres filosofiske standpunkt til ytringsfrihed og tolerance, samt Muhammedtegningerne. I skolen præsenteres eleverne herefter

for Surrugues dækning af drabet på den Franske skolelærer, samt Oettingen og Hermanns forskellige holdninger til Muhammedtegningerne og ytringsfrihed. Når eleverne har fået præsenteret materialet, diskuteres dette i en *“Circle of Enquiry”* med det lærerstillede spørgsmål *“bør lærere undervise om, og vise, Muhammedtegningerne i skolen?”*. Til sidst evalueres spørgsmålet individuelt af eleverne gennem skabelsen af en illustreret tegneserie. Her skal eleverne forholde sig til filosofi omkring ytringsfrihed og tolerance, deres eget værdigrundlag og et nutidigt dilemma. Den pædagogiske metodik evalueres gennem observation af eleverne og elevinterview.

## Teori

### Circle of Enquiry

Fishers ‘Comunity of Enquiry’ søger at udvikle elevens personlige og sociale evner gennem aktivt arbejde med hvordan man tænker, reflekterer og taler om det materiale, der arbejdes med i klassen (Fisher 2012). Fisher mener det er vigtigt at elever udvikler evner til at lytte til hinanden, tænke og reflektere i stille stunder, udforske emner der ligger dem nær og at drage meningsfulde konklusioner om emner med klare argumenter. Et af de værktøjer Fisher foreslår til at opnå disse mål, er en ‘Circle of Enquiry’, eller en *“Undersøgende Cirkel”* (egen oversættelse). Denne cirkel indeholder fælles grundregler der kan bestå af følgende:

- Eleverne taler en ad gangen.
- Eleverne lytter aktivt til den der taler.
- Eleverne respekterer hvad de andre siger.
- Eleverne forsøger at inddrage argumenter når de udtrykker deres holdning.
- Eleverne mener det de siger.
- Eleverne må gerne være uenige og spørge *“hvorfors?”*.

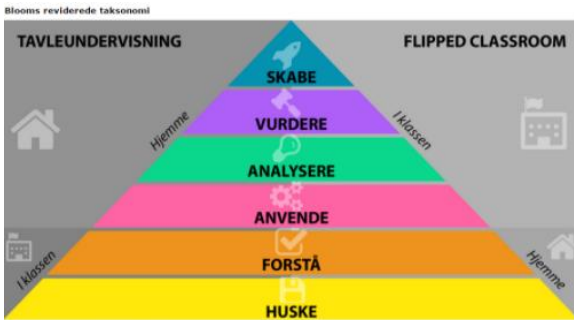
Fisher forslår at læreren stiller materiale til rådighed på forhånd, samt åbner diskussionen med et lærerstillet spørgsmål. Herefter skal eleverne selv finde resterende spørgsmål gennem deres samtale.

### Flipped Learning

Konceptet ‘Flipped Learning’ bygger på Blooms reviderede taksonomi (figur 1).

Her skal eleverne huske og forstå undervisningsmaterialet hjemme, i stedet for at arbejde med dette i klassen. Elevernes tid i klasselokalet skal dermed bruges til at udforske den kompl

ekse del af faget – at anvende, analysere, vurdere og skabe forståelse af stoffet (Lund, 2015). Lund hævder at Flipped Learning gør undervisningen lettere at differentiere, da læreren i den fysiske undervisning frigøres fra tavlen og dermed har mere tid til den enkelte elev. Samtidig kan eleverne gense lærerens forklaring så mange gange de



Figur 1, Blooms reviderede taksonomi

har brug for, hvilket reducerer distraherede elever i klasselokalet.

## Tegneserien

Tegneserier er en visuel kommunikationsform, der præsenterer eleverne for en evalueringsform der er centeret omkring både at vurdere og skabe en evaluering af elevernes læring gennem et IT-didaktisk produkt (Christensen, 2012). Udviklingen af tegneserier i undervisningen består ifølge Christensen af fire faser. Her er de fortolket så de kan bruges i udskolingssammenhæng.

- Fase 1: Eleverne undersøger tegneserier og den visuelle repræsentations betydning (her gennem Muhammedtegningerne).
- Fase 2: Eleverne laver selv en tegneserie der illustrerer anvendte teorier eller tekster.
- Fase 3: Eleverne laver et slideshow med rigtige billeder og et lydspor af egne kommentarer.
- Fase 4: Eleverne evaluerer hvad de har lært, ved at opstille de øvrige faser mod hinanden.

Gennem inddragelsen af IT tilbydes der varierede undervisningsformer der opfordrer til individuel elevdeltagelse gennem naturlig differentiering. Samtidig understøttes elevernes evner til at inddrage elektronisk kommunikation gennem IT, hvilket opfylder det samfundsfaglige færdighedsmål F4.

## Elevdeltagelse

Hattie peger på, at motiverende undervisning blandt andet skabes gennem elevernes tryghed i klasseværelset, samt grundigt arbejde med læringsmål, hvor elevernes læring tydeliggøres og gøres til omdrejningspunkt for undervisningen. For at dette kan lykkes understreger Hattie, at læringsmålene, og lærerne selv, løbende skal justeres og tilpasses eleverne og deres forskellige forudsætninger (Danmarks Evalueringsinstitut, 2014). Hvis denne læring foregår i et fællesskab hvor alle elever har trygge muligheder for at deltage, vil eleverne få et optimalt fagligt og socialt udbytte af både undervisning og sociale relationer eleverne imellem (Morin, 2008). Metoderne 'Circle of Enquiry' og 'Flipped Learning' støtter dermed begge, ifølge Hattie og Morins vurderinger af elevdeltagelse, elevernes involvering og deltagelse i undervisningen.

### Klafkis kategoriale dannelsesbegreb

Klafkis kategoriale dannelsesbegreb befinder sig i spændingsfeltet mellem elev og stof. I dette felt skal eleven lære gennem eksempler, fordi mennesket ifølge Klafki lærer og dannes gennem eksemplarisk læring (Klafki, 1983). Den mulige viden eleven her kan erhverve, er betinget af dialog, erfaring og forhandling. Erfaringen i denne undervisningssekvens lånes til eleven af stoffet, mens dialogen og forhandlingen foregår gennem Fishers "Circle of Enquiry".

### De fire hovedforståelser af samfundsfag

Samfundsfag er komponeret af fire hovedforståelser af faget, der sammenkoblet med Klafkis kategoriale dannelsesbegreb redegør for hvordan og hvornår elever oplever sammenhæng mellem materiale og egne evner. Christensen mener, at der aldrig skal være et særskilt fokus på eleven og stoffet, men derimod en flydende overgang der søger at involvere begge. Figur 2 illustrerer hvordan den samfundsfaglige undervisning kan opbygges på en måde,

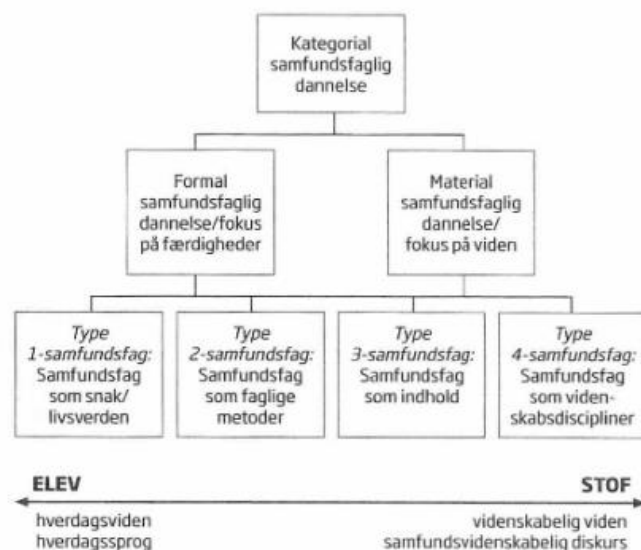


Fig. 2. De fire typer af samfundsfag og deres dannelsesteoretiske sammenkobling.

der understøtter elevens dannelsesteoretiske sammenkobling (Christensen 2015). Det er derfor gennem arbejdet med forståelsen af stoffet og en efterfølgende diskussion og debat af indholdet, at eleven oplever sammenkobling mellem stoffet og muligheden for at anvende denne viden i praksis i eget liv.

## Ytringsfrihed og Tolerance

Eleverne skal arbejde med filosofiske teorier og holdninger, der står i modsætning til hinanden.

Disse belyses her.

### Ytringsfrihed

Filosoffen Karl Popper skrev om ytringsfriheden at totalitarisme kun kan undgås, så længe der er plads til ytringsfrihed og den kritiske stemme i samfundet (Popper, 2002). Lektor Susanne Stidsen belyser denne idé gennem sin deltagelse på DR radioprogrammet "De Kontroversielle" i 2020, hvor hun argumenterer for at me-too bevægelsen udnyttes for at gennemtrumpfe politiske agendaer der går imod den liberale humanitet og ytringsfriheden (Stidsen, 2020). UCSyds prorektor, Alexander Oettingen, udtalte derimod til Berlingske Tidende, at ytringsfriheden ikke er under pres, men at det er farligt at udtale sig om Muhammedtegningerne i samfundet (Oettingen, 2020). Dette står i stærk kontrast til Popper og Stidsen. Oettingens kollega og forstander for Københavns Professionshøjskole, Stefan Hermann, udtalte sig i modsætning til Oettingen om, at tegningerne netop var vigtige for det danske demokrati (Dandanell, 2020).

### Tolerance

Tolerance belyses i forløbet gennem den franske filosof Francois-Marie Arouets tilgang til begrebet ytringsfrihed. Arouet er bedst kendt under pseudonymet Voltaire. Voltaire var kritisk overfor den franske enevælde, og mente at alle borgere havde ret til at sige deres mening, uden at blive retsforfulgt, fængslet eller dræbt. Retten til at være uenige var derfor afgørende for Voltaire. (Stjernfelt, 2014). For eleverne belyses tolerance også gennem ordbogens definition der står i stærk kontrast til Voltaire: "*Evne eller vilje til at acceptere det der afviger fra det normale; forståelse og accept af andre menneskers meninger, væremåde, kultur, religion el.lign*" (Den Danske Ordbog).



## Analyse

Eleverne blev præsenteret for stoffet gennem [Flipped Learning](#) og arbejdede herefter med at huske og forstå stoffet gennem videoundervisning om Popper og Voltaire, samt stof fra DR's debatprogram "Bomben i Turbanen" (Appendix 1). I DRs program præsenteres eleverne for mange forskellige tolkninger og synsvinkler på begreberne "ytringsfrihed" og "tolerance", som de herefter kan bruge til at spejle deres egen mening i. Eleverne blev bedt om at tage stilling til, hvad ytringsfrihed og tolerance betød for dem, før de kom i skole, hvorved første krav fra Fishers "Circle of Enquiry" mødes.

Gennem samtalen eleverne imellem i "the Circle of Enquiry" fik eleverne valget mellem at sige deres mening, eller give ordet videre til næste elev. Samtlige elever valgte, at inddrage deres mening. Den første runde var vanskelig for eleverne og cirkelns regler blev brudt flere gange gennem afbrydelser og reaktioner som suk eller korte udbrud. Eleverne fandt ikke selv på yderligere spørgsmål efter den første runde, og måtte hjælpes på vej gennem endnu et lærerstillet spørgsmål, hvorefter de begyndte at forme egne spørgsmål til videre diskussion. Dette bekræfter Hatties teori om, at læringsforudsætninger, rammer og mål bør justeres løbende for at eleverne får optimalt udbytte af undervisningen.

Elevernes produktion af tegneserier (Appendix 2) bekræfter at elev A og B i dette segment opfylder Klafkis kategoriale dannelsesbegreb, da disse elever formår at sammenkoble teori, filosofi eller andre dele af det behandlede stof i deres fortolkning af ytringsfrihed med deres egen overbevisning og holdning til en vis grad. Elev C og D formåede ikke at levere et produkt med klar sammenkobling. Det er interessant, at elev C og elev D leverede gode argumenter og var meget deltagende i 'circle of enquiry', men ikke formåede at overføre dette til tegneserien. Elev A og B var ikke særligt aktive i cirklen, men reflekterede aktivt i deres tegneserie. Dette bekræfter Hatties teori om højnet elevdeltagelse når alle elever får mulighed for at deltage på en måde, de føler sig tryk i.

Fishers vision om en inkluderende debat der skaber forståelse for hinanden imødekommes ikke gennem ændring af elevernes overbevisning, da ingen af eleverne ændrer holdning til debatten i løbet af diskussionen. Dog opstår den inkluderende debat i form af forståelse for modpartens synspunkt i debatten.

## Refleksion

De 25 elever i klassen har i alt set videoen de modtog via Flipped Learning 35 gange. Dette tyder på, at Lunds teori om, at undervisningen differentieres bedre gennem ubegrænset adgang til lærerens forklaringer er rigtig for denne klasse. Dog kan det også betyde, at nogle af forklaringerne var utydelige og eleverne har måttet gense dele af forklaringen flere gange, i stedet for at have mulighed for at stille spørgsmål i undervisningen.

Gennem interview med klassen udtrykte eleverne at det var dejligt at få lov til at sige sin mening og blive hørt af de resterende medlemmer af klassen. Alle elever kunne lide øvelsen og mente den var meget anderledes fra deres almindelige undervisning. De var glade for at bruge det meste af timen på at tale sammen, i stedet for at lytte til læreren. De mente også at det var rart, ikke at blive afbrudt. Dog synes mange elever at det var det meget langtrukket, at skulle lytte til resten af klassen før man selv fik taletid. Oplevelsen af, at det vigtigste var at tale og ikke at lytte tyder på at forarbejdet med Blooms reviderede taksonomi har givet grundig forståelse af stoffet. Dette risikerer at modarbejde konceptet fra den undersøgende cirkel, hvor eleverne skal hente hjælp til forståelse hos hinanden. Hermed er det uvist om det lykkes at skabe et trygt miljø som Morin argumenterer for er nøglen til god elevdeltagelse.

Elevernes analyse af deres egen holdning gennem tegneserieformat bærer tydeligt præg af, at eleverne har forstået hvordan stof og egen mening sammenkobles. De samfundsfaglige didaktiske mål der fremlægges af Christensen på baggrund af Kafkis kategoriale dannelsesbegreb er derfor opfyldt. De pædagogiske mål opfyldes kun delvist. Eleverne har alle fået oplevelsen af at være inddraget og hørt i diskussionen, men formår endnu ikke at se værdien i hinanden som sparringspartnere hvis de er uenige. Dette vil muligvis kunne udvikles gennem et længere forløb der sætter et større fokus på Fishers idé om klassen som et undersøgende samfund, der behandler al læring gennem samtale og videreudvikling med hinanden. Hatties teori om vigtigheden af justering af læringsmål, med elevernes læring i centrum, bekræftes derimod da undervisningen justeres gennem stilladsering af undersøgende spørgsmål. Alle elever kan lide aktiviteten og samtlige opgaver afspejler forståelse for elevernes relation til stoffet og dets indflydelse på samfundet.

## Konklusion

<https://www.wevideo.com/view/1978344201>

## Referencer

- Christensen, K. (2012). *Visualitet i undervisningen*. Odense: Forlaget Meloni.
- Dandanell, N. (30. Oktober 2020). Stefan Hermann og von Oettingen er dybt uenige om brug af Muhammed-tegninger.
- EMU. (2019). *Samfundsfag Fælles Mål*. Danmark .
- Fisher, R. (2013). *Teaching Thinking*. New York: Bloomsbury .
- Hattie, J. (2013). *Synlig Læring - for lærere*. Frederikshavn: Dafolo.
- Klafki, W. (1983). *Kategorial dannelse og kritisk-konstruktiv pædagogik*. Nyt Nordisk Forlag.
- Løw, O. (2014). Klasseledelse: Ramme-, Proces- og relationsledelse. I E. S. Ole Løw, *Elevers Læring og Udvikling, også i komplicerede læringsituationer*. (s. 149-164). København: Akademisk Forlag.
- Lund, H. R. (2020). *Flipped Classroom - kom godt igang*. Aarhus: Systime.
- Morin, A. (2008). *Børns deltagelse og læring- på tværs af almen- og specialpædagogiske lærearrangementer*. . Roskilde: Syddansk Universitetsforlag.
- Oettingen, A. (2020). Prorektor: Drop livsfarlige Muhammed-tegninger i folkeskolen – for vi kan ikke beskytte vores børn. (T. Heeger, Interviewer)
- Popper, K. (2002). *Det åbne samfund og dets fjender*. Spektrum.
- Stidsen, M. (23. Juni 2020). De kontroversielle - Marianne Stidsen. (K. Rothstein, Interviewer)
- Stjernfelt, F. (2014). *50 ideer der ændrede verden*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Torben Christensen, A. C. (2015). *Fagopfattelser i samfundsfag - analytiske modeller*. Frydenlund: Bogforlaget Frydenlund.
- Undervisningsministeriet. (10. Januar 2020). *Folkeskolens Formål*. Hentet fra uvm.dk:  
<https://www.uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-maal-love-og-regler/om-folkeskolen-og-folkeskolens-formaal/folkeskolens-formaal>

## Appendix

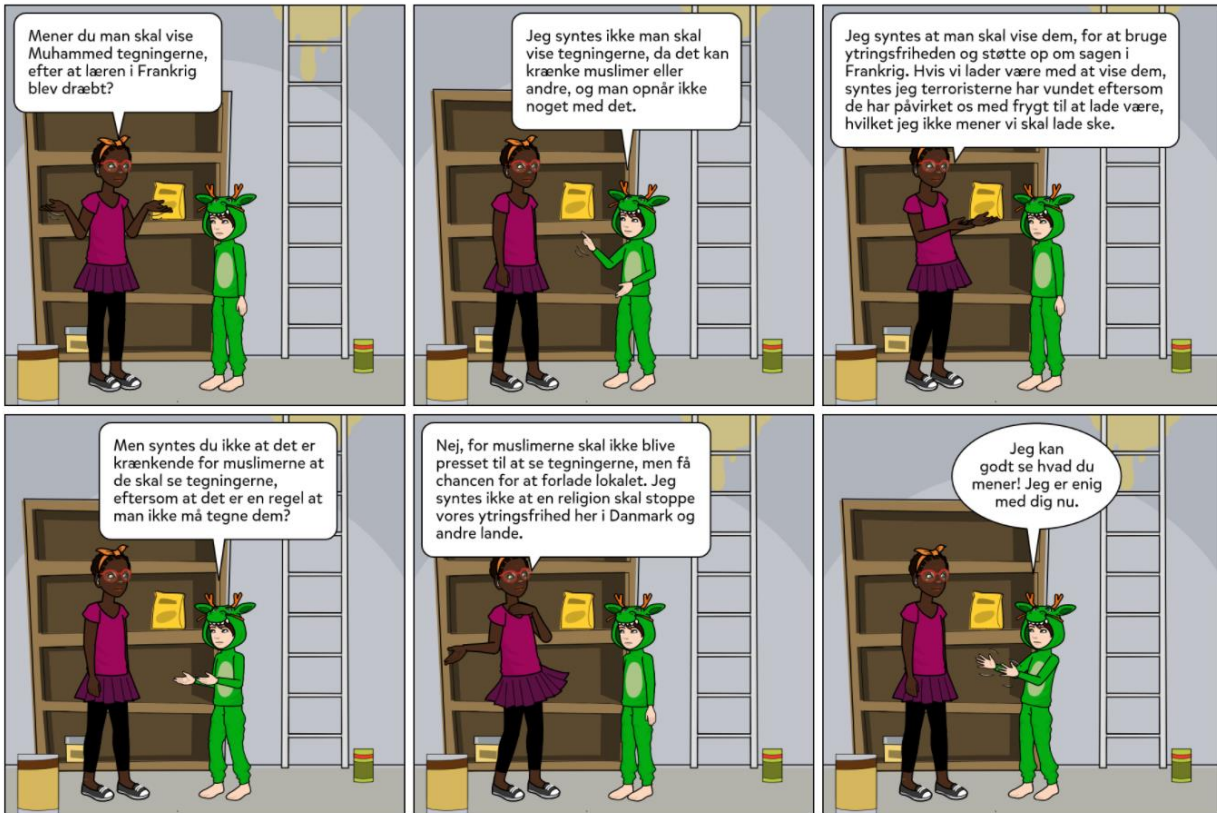
1

Flipped Learning instruktion <https://www.wevideo.com/view/1939394531>

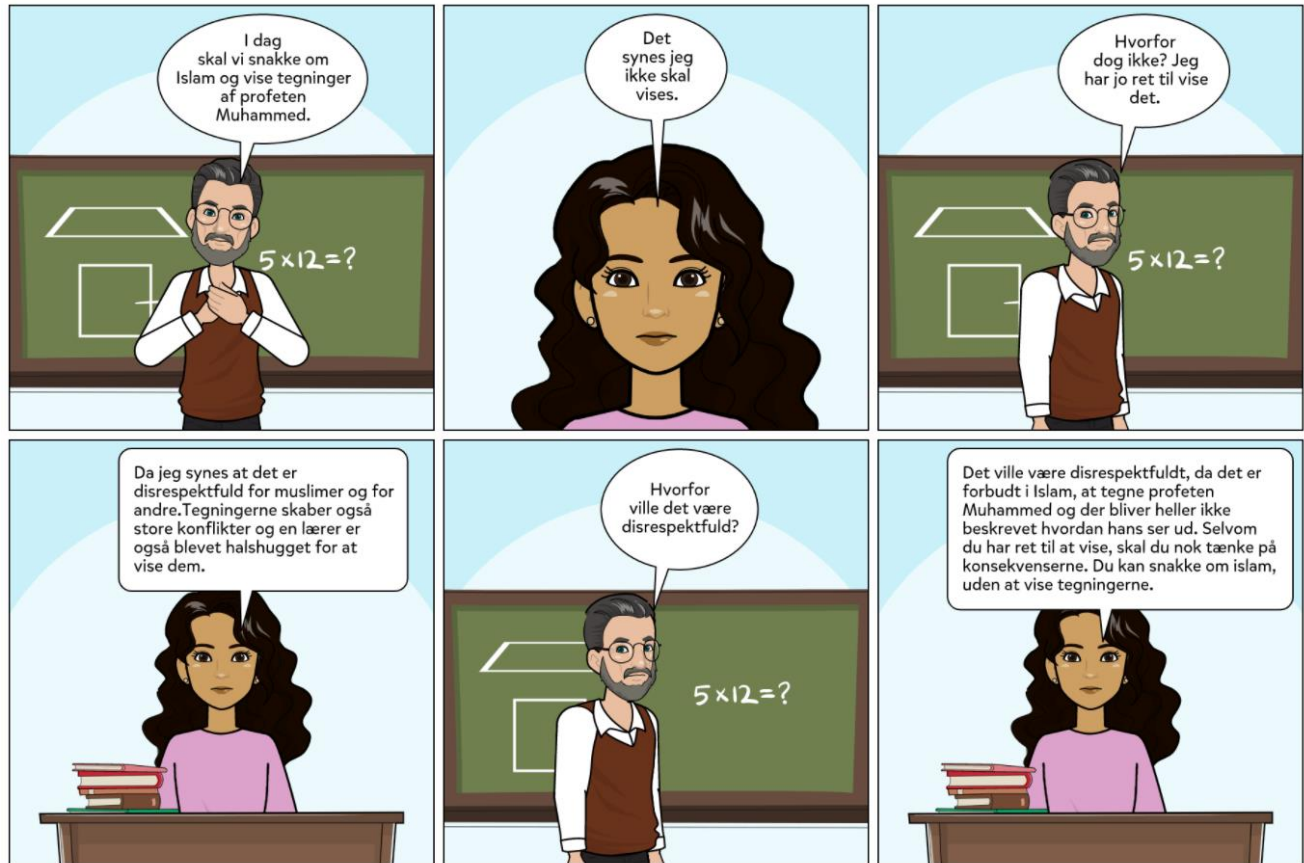
## 2

## Eksempler på elevprodukter:

## Elev A



## Elev B



## Elev C



## Elev D

Ude i de mørke skove kommer menneskene ikke. Man behøver ikke at høre om ytringsfriheden her.



Nu er det altså gået over stregen! Jeg har ret til at sige hvad jeg vil- det siger loven!

Okay. Men jeg har også ytringsfrihed til at kritisere det, du siger.

Kun i tomme baghave, slipper man for snakken om ytringsfrihed.

Her ser man heller ikke mange mennesker. Så hører man ikke diskussioner om tolerance.

Folk her svært ved at tolerere mine holdninger. Men de er altid søde ved mig alligevel.

Man kan blive helt forskrækket en gang imellem. Får du ikke våde fedter?

Jeg synes, at ytringsfriheden er vigtig. Men vi kan jo stadig være søde overfor hinanden. Tolerance er også vigtigt, dog behøver man ikke acceptere alt, som folk siger. Heldigvis, er der ingen her til at sige noget.

## 3

Kort uddrag af observation fra 'Circle of enquiry'. Elever stemmer ikke overens med de angivne produkter.

Elev A: Jeg kan bare ikke forstå, hvorfor man absolut skal træde rundt... hvorfor man skal blive ved at træde i noget, som andre ikke kan lide. Og prikke til noget, der gør ondt.

Elev B: Jeg mener, at man bliver nødt til at undervise om det her (Muhammedtegningerne). Ellers mister vi jo vores ytringsfrihed, altså man skal træde rundt i det fordi vi er nødt til det. Skolen skal ikke kun lære os om det vi gerne vil høre. Vi skal jo lære om det hele. Altså, ellers er der jo ikke nogen grund til at være her (skolen).

Elev C: Men hvorfor skal vi såre andre mennesker? Når man nu ved, hvad der kan ske. Jeg kan bare ikke se meningen med det.

Elev D: I har alle sammen så travlt med at tale om, hvorfor det ikke er OK at tale om dem og vise dem (tegningerne). Hvorfor har I ikke ligeså travlt med at tale om, at det er fokert at slå ihjel? (Diskussionen lukkes).